

Із подальшим розвитком буржуазного суспільства виникла потреба в досконаліших релігіях, які відповідали б новим соціально-політичним умовам і сподіванням людей. Тому у XVIII–XIX ст. окреслилися нові напрямки протестантизму на основі вже існуючих віровизнань, у різних країнах Західної Європи протестантизм набуває специфічних форм. Процес своєрідної дивертисифікації протестантських вчень спостерігається і зараз, тому більш детальне вивчення особливостей історичної еволюції протестантизму та його сучасних модифікацій може стати предметом окремого дослідження.

Література

1. Гердер И.Г. Идеи к философии истории человечества. – М.: Наука, 1977. – 705 с.
2. Дмитриев Д.В. Православие и реформация. – М.: Наука, 1990. – 254 с.
3. Исаев С.А. Теология смерти: очерки протестантского модернизма. – М.: Политиздат, 1991.
4. Любашенко В.І. Історія протестантизму в Україні: Курс лекцій. – Львів: Видавнича спілка “Просвіта”, 1995. – 350 с.
5. Мартин Лютер. О свободе христианина. 1520. // Источники по истории Реформации. – М., 1906. – Вып.1.
6. Паульсен Ф. Философия протестантизма (Кант и протестантство). – СПб., 1914.
7. Протестантизм: Словарь атеиста. – М.: Политиздат, 1990.

УДК 130.2

Чикарькова М. Ю.

„СЛУЖІННЯ ЗІРКАМ” У СВІТЛІ БІБЛІЙНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ЛЮДИНИ

Анотація. У статті досліджується проблема паралелізму між інтерпретацією астрології як псевдонауки та біблійною концепцією “поклоніння зіркам” як ідолослужіння.

Ключові слова: астрологія, релігія, міфологія, ідолопоклонство, світогляд, картина світу.

Аннотация. Чикарькова М.Ю. “Служение звездам” в свете библейской концепции человека.

В статье исследуется проблема параллелизма между интерпретацией астрологии как псевдонауки и библейской концепцией “поклонения звездам” как идолопоклонства.

Ключевые слова: астрология, религия, мифология, идолопоклонство, мировоззрение, картина мира.

Annotation. Chikarkova M. “Devote to stars” from point of view the bybles conception of man.

This article is the study of problem of parallelism without the interpretation of astrology as a pseudo-science and Bibles conception “devote to stars” as Baalism.

Keywords: *astrology, religion, mythology, idolatry, conception of the world, picture of the world.*

Зоряне небо над нами, яке Кант, як відомо, ставив у ряд незбагнених речей – поруч з моральним законом в нашій свідомості, здавна було об'єктом здивування і вшанування, особливо ж на Сході. Астрологія, яка сформувалася в своїх основах у Стародавній Месопотамії, була однією з перших спроб людини збагнути волю і велич Всесвіту, долучити до “музики сфер” (Піфагор) ще й *vox humana*. Водночас, з погляду на конкретно-історичні умови свого виникнення, астрологія залишилася усе ж таки породженням “міфолого-магічного мислення”, яке “проеціювало психічні якості людини на природні явища та взаємозв'язки і відводило їм місце вищих, а тому божественних сил. Шляхом такої суб'єктивізації зовнішній світ виявлявся усього лише розширеним внутрішнім світом людини. Тому людина осмислювалася як мікрокосмос, як певна подоба Всесвіту, де вона усюди, також включаючи і соціальну сферу, знаходила споріднене й чуже. Вважалося, що природа у цілому пронизана мережею фантастичних співвідношень, побудованих на симпатіях і антипатіях. <...> У цю систему включалися також і зірки, які наділялися божественними якостями і які, як уособлення небесних сил, мали особливу могутність” [13, 57]. Стрижневим моментом поклоніння зіркам було переконання, буцімто доля людини, народженої під цією чи іншою зіркою, цією зіркою (сузір'ям) і визначена, й зміна положення зірок віщує зміну долі людини.

Біблійна ж свідомість завжди активно заперечувала астрологічну доктрину, а сьогодні вона ще й охоче спирається на наукові дані, які підкреслюють оманливість астрології [Див. 14, розділ 9, 101–114]; християни виходять з того, що “незважаючи на привабливість і широку популярність, вона [астрологія. – М. Ч.] не є невинним заняттям або некривдною розвагою. Ця діяльність пронизана марновірством, затьмаренням розуму і відвертим шаманством. Більш того, це оманлива практика, що маніпулює людьми і має потенціально шкідливі результати. Фактично це – гілка окультних наук, яка має безпосередній зв'язок зі стародавніми релігіями поклоніння планетам, що суворо засуджено Богом у святому Письмі” [14, 114]. Це один з тих небагатьох моментів, коли сучасні церква і наука мислять майже абсолютно в унісон².

Наше сьогоденне суспільне мислення, як вважається, спирається, завдяки титанічним зусиллям школи й взагалі освіти, на науковий фундамент; засади

---

² Звичайно, церковна позиція щодо астрології мінялася в залежності від статусу останньої: поки ще не існувало наукової астрономії і астрологія сприймалася всерйоз навіть самими науковцями (аж до Тихо Браге, до речі, включно), з нею рахувалися – навіть у папській курії. Адже й астрономія як така зародилася в надрах астрології: наприклад, обрахований вавилонськими жерцями т. зв. Сарос (період у 18 років + 10-11днів, протягом якого регулярно повторюються затемнення Сонця й Місяця) по сьогодні лежить в основі наукового розрахунку ритміки цих явищ. З формуванням наукової астрономії, особливо ж – співзвучних біблійній картині світу астрофізичних концепцій на зразок Big Bang, церква охоче переглянула свої позиції.

християнської релігії, як здається на перший погляд, також активно відновлюються. Але водночас не можна заперечувати того очевидного факту, що невід'ємним чинником змісту наших сьгоднішніх газет міцно став астрологічний прогноз; імениті та безіменні тлумачі “волі зірок» авторитетно пропонують нам цього тижня йти до лазні неодмінно у середу, а кохатися – виключно у суботу; ділові ж справи ми мусимо залагоджувати неодмінно по четвергах. Наше телебачення настирливо переконує нас зі дня в день, що “зірки день віщують», а імпазантний Павло Глоба, прогнози якого незмінно з тріском провалюються, так само незмінно посідає почесне місце в українських ЗМІ, з незмінним пророкуванням Україні усяких негараздів, якщо вона уникатиме спільноти з Росією. Воістину, служіння зіркам стало, здається, засобом якихось масштабних маніпуляцій масовою свідомістю, після того, як не вдалося покласти цю роль на Кашпіровського та Чумака. І, очевидно, астрологи потрібні не самій лише посполитій масі напівосвічених людей: у пресі постійно циркулюють відомості, що до їхніх висновків прислухаються в світі навіть деякі державні мужі найвищого рівня.

Отож, астрологія, рішуче відкинута елітною (астрономічною та теологічною) думкою, шукає нині прихистку в культурі масовій, яка апелює не до логіки, а до емоцій, не до логосу, а до міфу. І тут на перший план виступає, по-перше, малодосліджена проблема питомої ваги ratio у сфері релігійної культури, яку ще багато хто, за інерцією пласко-атеїстичного мислення, сформованого за «лекалами» радянського часу, воліє бачити як сферу суцільного мороку й темного емоційного екстазу. По-друге, виникає закономірне питання: чому саме Біблія так активно заперечує астрологію, тоді як всі інші старовинні релігійні системи або не заперечують її, або ж ставляться до неї з глибокою пошаною.

На жаль, не можна сказати, що ця проблема занадто приваблювала дослідників філософії культури або, принаймні, істориків науки.

Свого часу нарobili галасу не визнані серйозними науковцями обчислення М. Морозова, зроблені в одиночному казематі Петропавлівської фортеці: він спробував потрактувати усю людську історію та її героїв (зокрема Христа і Мохаммеда) як відлуння пам'яті про падіння величезних метеоритів [8]. Великий резонанс отримала концепція класика теософії Р. Штайнера щодо християнства як сонячної релігії, а Ісуса Христа – як останньої людини, що відчувала вплив Сонця, і навіть стала внаслідок цього двічі народженою – коли в Ісуса з Назарету увійшов Христос, Сонячна Істота [Див., наприклад, лекцію під характерною назвою “Зіркова мудрість, релігії Місяця й Сонця” – 15, 78–96]. Уже це повинно продемонструвати, на якому рівні знаходилося вивчення проблеми в першій половині ХХ століття.

Кінець цього століття обдарував наукову думку ще більш екзотичними концепціями. Так, Ж. Санді впевнений, що в біблійній історії зашифровано інформацію про колонізацію землі янголами, залишки баз яких чекають нас начебто на Місяці. При цьому автор намагається апелювати до термінології сучасної фізики – трактуючи, наприклад, ім'я Яхве як “Нематеріальний Принцип”, чий закон не може бути порушений людиною, як і закони

термодинаміки [12, 88–91]. Складається враження, що замість наукового дослідження проблеми астрології у Стародавній середземноморській культурі, ми дедалі частіше отримуємо псевдонаукові або відверто окультні фантазії, цінність яких очевидна від самого початку. Дехто з авторів такого роду відверто зізнається: “На жаль, підручника з езотерики не існує, отож доводилося добувати знання з різних джерел, співставляючи події далекої минувшини з писаннями про них” [11, 4].

Ці автори виходять з окультних концепцій про існування “астрологічних ер” (2160 років), намагаючись вплести в простір псевдонаукової міфології історію народів Стародавнього Сходу, зокрема, біблійну. Так, В. Курляндський авторитетно стверджує, що зародження старозавітної релігії відбувалося в еру Овна, і автор дорікає християнським теологам, що вони не побачили очевидний, на його погляд, зв’язок, між зникненням за обрій зірки Сиріус на сімдесят днів перед розливом Нілу, та сімдесятьма роками вавилонського полону [5, 167, 173].

Справді наукових спроб з’ясувати статус астрології майже немає. За останні роки до таких ініціатив можна віднести хіба що дисертації Р. Броля й І. Владленової, але вони, в основному, розглядають загальні аспекти функціонування астрології у культурі давнини й сучасності (її виникнення, генезу, науковий статус тощо). І хоча у дослідженні Р. Броля цілий розділ (четвертий) присвячений проблемі “астрологія й релігія”, автор тут не аналізує взаємодію астрології з конкретною релігією, а розглядає різні варіанти можливих взаємодій, ілюструючи їх численними культурологічними фактами [2]. Увагу І. Владленової історія існування астрології привертає лише спорадично, а спроби розібратися у непростих взаємозв’язках астрології та релігії часто заводять її у глухий кут. Відверті сумніви можуть викликати пасажі на зразок наступного: “Астрологія, пристосовуючись до християнства, поєднує в собі три ідеї: Божого Промислу, який повідомляється людині за допомогою зоряних конфігурацій, доленосною теорією зоряних світил, що не носять сакрального змісту, а виступають лише теоретичною базою для астрологічних розрахунків, і ідеї езотеричного змісту, записаного на небі” [3, 8]. Водночас додамо: дослідниця намагається довести, що методологія астрології буцімто може бути нормальною пристосована як до релігії, так і до філософії.

Отже, ми зосередимося на розгляді глибинних коренів фактичного збігу позицій науки та біблійної релігії у ставленні до астрології, для чого нам доведеться зануритися в сиву давнину – в часи, коли єврейський народ виокремився з вавилонської спільноти, активно й полемічно переосмислюючи духовну спадщину Стародавньої Месопотамії.

Ми лишаємо обабіч багату напівмагічну-напівнаукову практику “варварських” країв, що існували поза колом середземноморської культури (так, лабіринти і споруди на зразок Стоунгенджа свідчать про розвинену астрономічну концепцію; схоже, що тут існували спеціальні “рахівні палички” для обчислення ритміки затемнень Сонця і Місяця [див. докладніше 9, 21]. Нас буде цікавити виключно регіональна, середземноморська ситуація – в першу

чергу, колізія «вавилоняни-євреї».

Вавилонська астрологічна концепція, по-перше, спиралася на візуальні спостереження за небом, зроблені ще в халдейському племені в кочові часи³. Халдейські пастухи помітили, що, поруч із сонцем та місяцем, по небу рухаються ще п'ять світил (планети сонячної системи); отож, непорушні світила ночі були ними визначені як “вівці”, а ті, що рухаються, як “козли”. Оскільки усіх рухливих небесних тіл виходило сім, то й виникло уявлення про сім рівнів небес, по яких, мовляв, і кружляють, як їм заманеться, оці неспокійні “козли”. Число 7 почало вважатися у халдеїв священним. Вавилонські зіккурати зафіксували уявлення про цю космогонію у семи поверхах споруди. Шумерський зіккурат був ще чотириповерховим; аккадська свідомість, що базувалася на вірі в магичну силу числа 7, додала три поверхи відповідно до уявлення про сім небес – піднятися на останній означало впасти в транс, побувати “на сьомому небі”. У вавилонському зіккураті храму Мардука усе на сьомому поверсі було зі щирого золота: ложе, на якому, як вважали, спочивав бог, його стіл та столове начиння тощо. Позолочений був цей поверх і ззовні – звідси й більш пізній звичай золотити маківки християнських храмів [1, 35]. Цей приклад свідчить про те, до якого потужного культуротворчого резонансу спричинювався культ зірок: вкажемо хоча б на величезну масу артефактів зі сфери словесності, архітектури, скульптури, дизайну тощо. Сакралізація числа “сім” перейшла, як відомо, у ментальність багатьох народів, зокрема й українського. Відлуння цього культу прочитується й сьогодні – в тих астрологічних прогнозах наших ЗМІ, про які вже згадувалося.

Але водночас вавилонська астрологія в основі своїй була наївною й архаїчною системою, яка не враховувала, скажімо, хоча б того сьогодні очевидного факту, що насправді в сонячній системі не п'ять планет, а більше – просто деякі з них неозброєному телескопом оку недоступні. Тому магія числа 7 від самого початку виникла, як очевидно, на непорозумінні.

Ідея впливу небесних світил на фізичне життя Землі виникла на простісінькій аналогії, котра, як відомо, не є науковим методом. Так, з давніх-давен було помічено, що Сонце й Місяць таки дійсно впливають на земні реалії – від морських припливів та відпливів до росту зелені на грядці. Отож, було зроблено висновок, що так само потужно впливають на земне життя й планети сонячної системи, колись осмислені халдейськими пастухами як “козли”. Їм було призначено певні функції: так, наприклад, планета, присвячена Іштар (Астарті), “керувала” коханням.

Дослідниками давно відзначено: “Ця віра в богів, а також віра в демонів, що збереглася <...> без суттєвих змін, різко суперечить тим положенням, що зірки керують усім. Але халдеї зуміли вельми дотепно пов'язати ці два явно несумісні погляди, ототожнюючи віщих богів із зірками. Небесні тіла, що рухалися, і найбільш яскраві нерухомі зірки отримали імена дванадцяти богів, і,

---

³ Етнічні (халдейські) корені вавилонської астрології відчувалися так міцно, що усіх астрологів довго називали халдеями; сьогодні ж у літературній мові це слово стало означенням псевдомудреця.

таким чином, були ототожені з ними. І демони, які були підкорені у древній релігії владі богів, тепер також опинилися в залежності від богів, ототожнених в зірках. Чи отримували демони дозвіл шкодити людям, це залежало відтепер від положення зірок, це було написано в зірках. Звичайно, демони залишилися причиною усякого зла, але тільки зі згоди вищих богів, тобто зірок. Таким чином, астрологія і мистецтво заклинання могли мирно співіснувати одне з одним, хоча астрологія припускала, що усе відбувається регулярно і тому може бути обраховане, тоді як мистецтво заклинання припускало, що усе залежить від сваволі й вередливості богів та демонів” [6, 35].

Коли астрологічні уявлення вавилонян були запозичені європейцями⁴, то функції месопотамських божеств було механічно перенесено на європейських богів (античних: так, Іштар автоматично прирівнялася до Афродити), що знайшло своє вираження у присвяті днів седмиці тижня тому чи іншому язичницькому божеству (неділя – день Сонця, понеділок – день Місяця, вівторок – Ареса (Марса), середа – Гермеса (Меркурія), четвер – Зевсу (Юпітеру), п’ятниця – Афродиті (Венері), субота – найбільш “нещасливий” день – Хроносові (Сатурну)). Зрозуміло, що в свідомості поганина елліністичних часів цар богів Юпітер аж ніяк не був менш потужним, ніж Геліос-Сонце (вавилонський Шамаш). І нехай сьгоднішні математичні розрахунки твердо показують, що фізичний вплив Юпітера на земне людство безкінечно нищий, віра в силу Юпітера або Венери в підвалинах астрологічного прогнозу донині непохитна.

Корінна вавилонська астрологія не була також чимось систематизованим. Записи на ніневійських глиняних табличках, які дійшли до нас, містять спорадичні пророцтва щодо війни або епідемій (чуми); до речі, індивідуальних гороскопів тоді ще не існувало. Ось уривок з характерного вавилонського астрологічного прогнозу: “У перший день, якщо станеться затемнення, якщо воно почнеться на півдні, й буде ще завидно (*вдень*) – помре великий цар. Місяця Таммуца, другого дня, якщо станеться затемнення і почнеться з півночі і буде світло – цар воюватиме з царем. Таммуца третього дня, якщо станеться затемнення і почнеться зі сходу і буде завидно – поллються дощі й будуть повені. Таммуца, четвертого дня, якщо станеться затемнення і почнеться з заходу і буде завидно – у Фінікії вродиться хліб. Таммуца, п’ятого дня, якщо станеться затемнення і зійде велика зірка – буде голод у країні” [6, 36].

Систематизація (і, паралельно, міфологізація) астрології розпочалася в пізньовавилонську епоху; активно долучилися до цього і жерці еллінізованого Єгипту.

---

⁴ Антична думка спершу сприйняла “халдейство” дуже скептично; так, у класичній Греції з них кепкували, а з Риму вавилонських астрологів було у I ст. до н. е. просто вигнано. Позиції астрології почали міцніти в Європі лише в епоху еллінізму, зокрема під впливом діяльності астрологічної школи вавилонянина Бероса, заснованої на о. Кос. Особливо зміцнився цей вплив за політичних обставин Римської імперії, коли непевність і тривожність життя усе більше загострювали фаталістичні настрої.

У Єгипті існувала власна астрологічна традиція. Тут були календарі з відзначеними щасливими і нещасливими днями, які “напевно склалися в храмах, де пророкували ці оракули. Вони, безумовно, суперечили один одному, і це виручало простого єгиптянина: якщо йому конче потрібно було вийти з дому, вирушити в дорогу або зайнятися терміновою справою у несприятливий день, він завжди міг звернутися до віщуна, який вважав цей день щасливим. Так, підступні дії Сетха викликали обурення у всіх місцях, присвячених Озірису, Гору і Амону, однак <...> там, де вшановували Сетха, ті ж злодіяння розглядалися як подвиги, і пов’язані з ними дати, зрозуміло, вважалися щасливими” [7, 75]. Астрологія у Єгипті була тісно пов’язана з магією. Аби уникнути покарання зірок, роблячи заборонені у цей день дії, наприкінці календаря подавалися відповідні рецепти – достатньо було вимовити певне заклинання або зробити підношення у храм [7, 76].

Ці популярні тут астрологічні прогнози, створені невідомо ким, в еліністичну епоху вже приписувалися самому батьку окультного знання Гермесові Трисмегісту. Розуміння небесних світил як божеств поруч з обоженними стихіями природи увійшло у “Смарагдову скрижаль”, авторство якої приписувалося цьому батькові герметизму: “Сонце є Отець, Місяць – Мати, вітер носив його у череві, земля його годувальниця” (про “річ, з якої почалися усі речі”) [10, 26].

Усі ці міфологеми було легалізовано завдяки авторитету володаря пізнього Єгипту Птолемея III Євергета, який, прагнучи передусім увічнити день свого народження (7 березня 238 р. до н. е.), послухав був одного александрійського звіддаря й встановив календар, що ґрунтувався на сонячному році⁵. Та хоча у “Тетрабіблосі” Клавдія Птолемея нова система астрономії трактувалася як наукова (бо сполучалася з астрономією математичною), астрологічний момент становив був тут вельми впливовим чинником.

Отже, уся язичницька думка у своїй сукупності, починаючи від вавилонян і закінчуючи римлянами, перебувала в полоні уявлення про зірки і взагалі небесні світила як про володарів людської долі. І нехай у пізньоримські часи традиційний європейський скепсис щодо таємничої мудрості Сходу почасти відродився (кпани Ювенала щодо звертання пересічного римлянина до астролога перед тим, як піти прогулятися), отой пересічний римлянин щиро вірив, що бороду слід стригти лише в день Юпітера – четвер.

У римську епоху спостерігається також зрощення астрології з

---

⁵ Утім у самому Єгипті жерці вчинили цій реформі обструкцію, й «птоlemeїв» календар було оцінено лише після римського завоювання – декретом Августа (26 р. до н. е.) цей календар було введено в імперії, але зі врахуванням особливостей химеричного календаря самих стародавніх римлян, в якому перший місяць року було присвячено Марсові, другий – відкриттю бруньок на деревах (лат. *arēgīre*, звідки й рос. *апрель*, англ. *аргіл* тощо), третій – Майї та Юноні (божествам весни) тощо. Це спричинилося до плутанини, яку дуже умовно припинило лише введення юліанського календаря Цезарем. У цьому календарі традиційно шанобливо фіксуються імена римських божеств та володарів як володарів долі – за числівниками, які не відповідають своєму змістові (так, *септембер* мав би бути, за етимологією, сьомим місяцем).

окультизмом. Складанням гороскопів займалися не лише халдейські звідарі, але й претор 58 р. до н.е. філософ-неопіфагореєць Публій Негідій Фігул. Згідно Светонію, він, дізнавшись про годину народження Октавіана, “оголосив, що народився повелитель усього земного кола”. Фігул написав велику кількість книжок про ворожіння й сни, про астрологію, де прагнув з’єднати спадщину етрусків зі вченням Піфагора. У його будинку відбувалися зібрання, які в Римі вважали святотатськими. Марк Теренцій Варрон розповідає про його заняття магією, про здібність знаходити речі, які пропали [4, 246].

Біблія же рішуче засуджує «служіння зіркам» і надання їм статусу божеств. Вона визначає вчення про вплив зірок на людську долю як язичницьке обожнення речей, що *самі є творінням*: адже, за книгою Буття, небесні світила створені Богом на четвертий день творіння (Бт. 1:14–16). А в псалмах сказано: “Він вираховує кількість зірок, усіх їх називає їхніми іменами” (Пс. 146:4). Тут підкреслюється, що зірки – в руці Божій: “Він велить сонцю, і воно не сходить; кладе печать на звізди. Він небеса нап’яв, саме він; він ходить по морських висотах. Він створив Віз, Косарів, Квочку і Комори Півдня” (Іов 9:7-9). Світила осмислені не як незрозумілий об’єкт поклоніння, а, навпаки, як те, що служить людині: “... та щоб, коли зведеш очі до неба й, побачивши сонце, місяць та зорі, всю оздобу небес, не скортіло тебе припасти лицем до землі перед ними й служити їм, що їх Господь, Бог твій, дав (на послугу) для всіх народів під цілим небом” (Втор. 4:19). Хто сподівається на допомогу “воїнства небесного” – приречений; пророк Ісаї звертається до Вавилону: “Нехай же виступлять і тебе врятують ті, які розмірюють небо, які спостерігають зорі, та й ті, що кожного нового місяця віщують, що з тобою буде. Глянь! Вони, мов солома. Вогонь спалить їх; вони не врятують життя свого від лютої пожежі” (Іс 47 : 13-14). Саме небо, за християнським Апокаліпсисом, не вічне, і в кінці часів щезне, як і Вавилон – “велика будниця”, поступившись “новому небові” (Об. 21:1).

У цьому аспекті особлива роль новозавітного Христа, який долає власною смертю й Воскресінням загальну приреченість людей небуттю і відкриває їм шлях у вічність – у Старому Завіті є лише смутне уявлення про “шеол», куди йдуть по смерті душі людей, і, можливо, тварин (Проп. 3:21), і який не занадто відрізняється від Аїду греків. Слід також зазначити, що Христос осмислений у церковній культурі ще й як остаточний руйнівник культу зірок: “...в нем бо звездам служащии звездою учахуся, Тебе кланятися, Солнцу правды, и Тебе ведети с высоты Востока» (*Тропар на Різдво*). Характерно також, що різдвяна зірка, яка ознаменувала його народження і примусила рушити на пошуки “Царя Юдейського” євангельських волхвів, трактована серйозними астрономами (починаючи від Й. Кеплера) як рідкісне оптичне злиття планет Юпітера й Марса, що дійсно мало місце на рубежі I ст. до н. е. – I ст. н. е.

Неважко помітити, що біблійна концепція небесних світил безкінечно далека від наївного міфологізму і базується не на характерній для язичницької свідомості ідеї циклічності, повторюваності, а, отже, й вічності та незмінності фізичних явищ, а на встановленому розумом відчутті діалектики часу, на есхатологічному сприйнятті усякої фізичної речі в аспекті її початку й кінця. Матеріальні речі, включаючи й “оздоблення небесне”, мисляться як тимчасові,

приречені на загибель. Цей погляд, у принципі, аж ніяк не суперечить науковому підходу до проблеми існування небесних тіл.

Тим не менш, загальнокультурний резонанс спроб трактувати людину в ключі астрального міфу – як “космічну істоту”, чия доля пов’язана з зірками, постійно виявляється у гороскопах, в окультних розвідках, у характерних символах, на зразок хоча б п’ятикутної зірки, яка від часів ренесансних алхіміків символізує людину-мікрокосм, вільно пересуваючись в лоні різних сучасних ідеологій та концепцій тощо. Проте причини популярності астрології сьогодні та аналіз конкретних спроб “ув’язати” цю псевдонауку з християнством та Біблією може стати предметом окремого фундаментального дослідження.

Література

1. Абрамович С. Церковне мистецтво. – К.: Кондор, 2005. – 206 с.
2. Броль Р.В. Астрология как историко-культурный феномен: автореф. дис. ... канд. культуролог. наук. – М., 2001. – 23 с.
3. Владленова І.В. Соціокультурний статус астрології: автореф. ... канд. філософ. н. – Харків, 2006. – 18 с.
4. Куманецкий К. История культуры Древней Греции и Рима. – М.: Высш. шк., 1990. – 351 с.
5. Курляндский В.В. Тайны жрецов.– М.: РИПОЛ КЛАССИК, 2000.– 704 с.
6. Леман. Иллюстрированная история суеверий и волшебства от древности до наших дней. – К.: Украина, 1991.– 397 с.
7. Монте П. Повседневная жизнь египтян во времена великих фараонов. – М.: Мол. гвардия, 2000. – 465 с.
8. Морозов Н. Христос или Рамзес? Попытка применения математической теории вероятностей к историческому предмету. – М.-Пг: Госиздат, 1924. – 40 с.
9. Патури Р.Ф. Величайшие чудеса и загадки нашего мира. – М.: БММ АО, 2000. – 312 с.
10. Риобб Р. Древняя высшая магия. Теория и практические формулы. Перевод с французского. – Черновцы: Редакционно-издательский отдел облполиграфиздата, 1991. – 92 с.
11. Савченко В.В. Пророцтво четвертого звіра: Даниїл. Окультне дослідження. – Дніпропетровськ: Січ, 2002. – 338 с.
12. Санди Ж. Луна – ключ к Библии. – М.: КРОН-ПРЕСС, 1998. – 208 с.
13. Словарь античности. – М.: СП “Внешсигма”, 1992. – 704 с.
14. Христианство, культы и другие религии. – М.: Крисчен Иквипперз Интернэшнл в России, 1993. – 158 с.
15. Штайнер Р. История человечества и мировоззрения культурных народов. – М.: Энигма, 2004. – 400 с.